

Hangi Batı

Biz ve onlar

İmparatorluk günden güne zayıflamaktadır. Niçin saklamalı? Onu bu Hâle düşüren sebeplerin başında **Avrupalılaştırma zihniyeti** gelir. Temellerini III. Selim'in attığı bu zihniyeti, derin cehâleti ve sonsuz hayalperestliği yüzünden II. Mahmud son haddine vardır.

Bâb-ı âli'ye tavsiyemiz şudur: hükûmetinizi dinî kanunlarınıza saygı esâsı üzerine kurunuz. Devlet olarak varlığınızın temeli, Pâdişahla Müslüman tab'a arasındaki en kuvvetli bağ dindir. Zamana uyun, çağın ihtiyaçlarını dikkate alın. **İdârenizi düzene sokun, ıslâh edin. Ama yerine size hiç de uymayacak olan müesseseleri koymak için eskilerini yıkmayın.**

Avrupa medeniyetinden sizin kanun ve nizamlarınıza uymayan kanunları almayın. Batı kanunlarının temeli Hristiyanlıktır. Türk kalınız. Tatbik edemeyeceğiniz kanunu çıkarmayın. Hak bellediğiniz yolda ilerleyin. Batı'nın sözlerine kulak asmayın. Siz ilerlemeye bakın. **Adâlet ve bilgiyi elden bırakmayın.** Avrupa efkâr-ı umûmîyesinin az çok değeri olan kısmını yanınızda bulacaksınız...

Kısaca, biz Bâb-ı âli'yi kendi idâre tarzının tanzim ve ıslahı için giriştiği teşebbüslerden vaz geçirmek istemiyoruz. Ama **Avrupa'yı örnek almamalıdır kendine. Avrupa'nın şartları başkadır, Türkiye'nin başka.** Avrupa'nın temel kanunları Doğu'nun örf âdetlerine taban tabana zıddır. **İthal malı ıslahattan kaçın. Bu gibi ıslahat Müslüman memleketlerini ancak felâkete sürükler.** Onlardan hayır gelmez sizlere. (*Metternich: 1773-1859, Avusturya devlet adamı. Avusturya'yı Avrupa politikasının başına geçirdi. Geniş bilgisi, emsalsiz tecrübesi ve muhafazakâr umdeleriyle meşhur.*)

Müstağribler

Müsteşrik, Doğu irfânı ile uğraşan Avrupalıların kendilerine verdikleri isim. Aynı mevzû üzerinde çalışan bir Osmanlıya bu ismin verilmesi caiz değildir. Biz son devir muharrirleri maârif-i garbiyeyi şarka ithâle çalışan birer müstağribiz. (*Ahmed Midhat*)

- “**Bu Ülke**” kitabından yukarıdaki alıntıları yaptığımız Cemil Meriç'i dinleyelim:

Tanzimat sonrası Türk aydınına en çok yakışan sıfat: müstağrib. Edebiyatımız bir gölge-edebiyât; düşüncemiz bir gölge-düşünce. Üç edebî nevi itibardadır: **Taklit, intihâl, tercüme.**

Sağ ile sol

Mefhumların kâh gülünç, kâh korkunç maskelerle raksa çıktığı bir karnaval balosu: fikir hayatımız. Tanımıyoruz onları, nereden geliyorlar, bilen yok. Fir'avunlara benziyorlar, kalabalığa çehrelerini göstermeyen fir'avunlara. **Ve aydınlarımız, o meçhûl heyûlâlar için ehramlara taş taşıyan birer köle.**

Kavga, insanla KADER arasında değil artık, insanla KELİME arasında. Rüyâları o bayraklaştırıyor. Yiğınlar onun için yaşıyor, onun için dövüşüyor, onun için ölüyorlar. Mukaddeslerin rengine bürünen bir bukalemun kelime; semâvî kitapların şeytanı. Ve en tehlikelileri, toprağımızda doğmayanlar.

Sol'la sağ, bu karanlık kafilenin öncülerinden ikisi. **Sol, lâtincede meş'um**, eski Almandada eğri demek... Cehenneme inen merdiven hep sola bükülür. Sağ, kibar ve imtiyazlı; **Rabbin sevgili kulları sağında oturacaklar, diyor Tevrat.**

Sol'la sağ'ın yeni bir hüviyetle politikaya sıçrayışı, Fransız ihtilâliyle yaşıt. Avrupa, Fransa'nın mirasını muhabbetle benimser... **aynı manevî iklim, aynı içtimâî yapı.** Önce burjuvazinin bayrağıdır **sol**, sonra dördüncü sınıfın... **hürriyettir, terakkîdir, müsâvat'tır.** Sağ'a türbedarlık düşer; türbedarlık, yani ezeli değerlerin bekçiliği.

Hangi ezeli değerlerin? İhtilâl, istibdadın tasfiyesiydi; müjdeydi, ümit'di, gelecekti. **Sağ**, daima çekingen, daima korkak, daima sevimsizdir. Çekingendir, çünkü **mâziyi temsil eder**; mâziyi, yani keyfiliği, kanunsuzluğu. Korkaktır, zira kanlı imtiyazların ve karanlık istismarların mirasçısıdır. Sevimsizdir, hangi mezarlığı ürpermeden seyredebiliriz? Avrupa'nın son iki yüz yıllık tarihi, sol'un zaferleri, sağ'ın hezimetleri tarihidir.

Sol, demokrasilerin zaferinden sonra yeni bir bekâret kazanır Avrupa'da, günahlarından arınır. Bizde de kasîdeler döşenir nâzenîne. Avrupa bütün cinayetlerini sağ'a yükler. **Sağ**, yakın tarihin

“günâhkâr teke”sidir: **kilisedir, cehâlettir, faşizmdir.** Batı’nın en “gerici” partileri bu menfur vasıftan kurtulmağa çalışırken, bizde mukaddesatçıların bayrağı olur sağ: Türk’ün âlicenaplığı...

Sol-sağ; çılgın sevgilerin ve şuarsuz kinlerin emzirdiği iki ifrit. **Toplum yapımızla herhangi bir ilgisi olmayan iki yabancı. Hristiyan Avrupa’nın bu habis kelimelerinden bize ne?** Bu maskeli haydutları hâfizalarımızdan kovmak ve **kendi gerçeğimizi kendi kelimelerimizle anlayıp anlatmak,** her nâmuslu yazarın vicdan borcu.

İzm’ler idrâkimize giydirilen deli gömlekleri. İtibarları menşe’lerinden geliyor. Hepsi de Avrupalı.

Gerici kim?

Ne güzel târif; “Gerici: bir toplumun gelişmesini sağlayacak hiçbir yeniliği istemeyen, her yönüyle **eskiyi özleyen ve eski düzeni getirmeye çalışan** (kimse)” (Meydan-Larousse). Târifin tek kusuru bu ucûbenin hangi çağda, hangi ülkede yaşadığını söylememesi.

Murdar bir hal’den muhteşem bir mâziye kanatlanmak gericilikse her nâmuslu insan gericidir. IV. Murad’a, Süleyman devrine dön! Diye haykıran Koçi Bey, Reşit Paşa’ya kadar Osmanlı Devletinin bütün ıslâhatçıları gerici. Dante, yaşadığı çağdan iğrenir. Balzac eserini iki ezeli hakikatın ışığında yazar: kilise ve krallık. Dostoyevski mâziye âşık. Dante gerici, Balzac gerici, Dostoyevski gerici.

(Koçi Bey: Bu tok sözlü musâhib, ebediyeti iki risaleyle fethetti. 1631’de IV. Murad’a sunulan birinci risâle, Devlet-i Aliyye’nin ıslâhı için kaleme alınan lâyihaları –arz tezkeresi- ihtiva eder. Bu lâyihalarda devletin gerileme sebepleri, vak’alara ve rakamlara dayanılarak anlatılır. Kurtuluş, kanun-u kadîme dönmek. 1640’da Sultan İbrahim’e sunulan risâle, daha az ehemmiyetlidir.)

Gerici, ilerici... Düşünce hürriyeti bu mülevves kelimelerin esâretinden kurtulmakla başlar, düşünce hürriyeti ve düşünce nâmusu.

Yobazlık, Şark’ın nefis müdâfaası. Yobaz, samîmiyet, yobaz kendini bir nass’a hapseden idrâk; bir nass’a, yani sonsuza.

Yobaza düşmanlık, tarihe düşmanlık. Yobaz biziz, en güzel taraflarımızla biz.

Sen bir az-gelişmişsin

Kıt’aları ipek bir kumaş gibi keser biçerdik. Kelleler damlardı kılıcımızdan. Bir biz vardık cihanda, bir de küffar...

Zafer sabahlarını kovalayan bozgun akşamları. İhtiyar dev, mâzîdeki ihtişamından utanır oldu. Sonra utanç, unutkanlığa bıraktı yerini, “**Ben Avrupalıyım**” demeye başladı, “Asya bir cüzzamlılar diyâridir.”

Avrupalı dostları, acıyarak baktılar ihtiyara, ve kulağına “Hayır delikanlı, diye fısıldadılar, **sen bir az-gelişmişsin.**”

Ve Hristiyan Batı’nın göğsümüze iliştiirdiği bu idâm yaftasını, bir “nişân-ı zîşân” gibi gururla benimsedi aydınlarımız.

Çağdaşlaşmak

Batılılaşma miti eskিয়েince, yeni bir yalan çıktı sahneye... Daha doğrusu, aynı nâzenin tâze bir makyajla arz-ı endâm etti. Bu sözde bâkire, Tanzîmat’dan beri tanıdığımız “Batılılaşma”nın ta kendisi.

Çağdaşlaşmak, Avrupa’nın yeni bir ihrâç metâi, kokain ve LSD gibi... Şuuru felce uğratan bir zehir. “Çağ-dışılık” ithâmı, iftirâların en alçakcası, en abesi. Aynı çağda muhtelif çağlar vardır.

Çağdaşlaşmak neden Hristiyan Batı’nın putlarına perestîş olsun.

Bu, kendi derisinden çıkmak, kendi mukaddeslerini inkâr etmek ve peşin peşin köleliğe râzı olmak değil mi... **Biz apayrı bir medeniyetin çocuklarıyız;** düşman bir medeniyetin, bambaşka ölçüleri olan, çok daha eski, çok daha asil, çok daha insanca bir medeniyetin.

Çağdaşlaşmanın halk vicdânında adı asrîleşmektir; asrîleşmek, yani maskaralaşmak, gâvurlaşmak. Kırk yıllık Kâni’nin Yâni olamayacağı, Türk’ün akl-ı selîmi için bedâhetlerin bedâheti; bir medeniyetin başka bir medeniyete istihâle edemeyeceği Danilevsky’den beri bir kazıye-i muhkeme.

(Danilevsky: 1822-1885, Rus tabiiyecisi ve tarih felsefecisi. En meşhur eseri “Rusya ve Avrupa”. Tarih felsefesini ilk defa birbirinden farklı medeniyetler dizisi olarak ele alır. Danilevsky’ye göre Ruslarla Slavlar Batıyla hiçbir zaman kaynaşmayacaklardır. Rusya’nın inkişâfı Batınunkinden daha parlak olmayacaktır belki, ama farklı olacaktır.)

- Merhum Cemil Meriç’i dinlemeye devam edelim:

Medeniyetlerin ölümü

“Avrupa ve Rusya” yazarı Danilevsky’e göre, Avrupa coğrafi bir kavram değil, târihi ve kültürel bir bütündür. **Avrupa medeniyeti, cihanşümûl beşer medeniyeti olmayıp bir çok medeniyetlerden bir tânesi.** Roma ve Yunan medeniyetleri bile Avrupa medeniyeti değil, Akdeniz medeniyetidirler. Kendini insanlık târihinin mihreri sanan Avrupa zamanı çağlara ayırır: eski çağ, orta çağ, yeni çağ. Oysa her büyük medeniyetin ayrı bir eski çağı, ayrı bir orta çağı, ayrı bir yeni çağı vardır.

Ve medeniyetler tek çizgi istikametinde gelişmez. Her medeniyet kendine has değerleri gerçekleştirerek insanlığın ortak hazinesini zenginleştirir. Bir medeniyet başka başka bir medeniyeti bütün unsurlarıyla benimseyemez.

Bir kültür kendi değerlerini inşâ ederken başka bir kültürden malzeme alır. Bu türlü “iktibâs” daha çok ilim ve teknoloji alanında geçerlidir. Yabancı bir medeniyetten dinî, felsefî, içtimâî, ahlakî unsurlar alınabilir; ama sadece besleyici malzeme olarak.

Her orijinal medeniyet, ayıklayıcı bir uzviyettir. Yalnız kendi bünyesine uyan unsurları alır.

Kültürler doğar, gelişir ve ölürler. Medeniyetler bu vetirenin son merhâlesidir. **Kültür, binlerce yıl yaşayabilir. Medeniyetin ömrü altı yüz yılı aşmaz.** Medeniyet merhâlesini idrâk eden kavim (veya kavimler) adâlet, hürriyet, içtimâî veya ferdî refâh gibi ideallerini gerçekleştirdikten sonra ya eski zaferleriyle avunmaya, mâzinin geleneklerini ezeli birer ideal olarak yüceltmeye başlar, taşlaşır (Çin gibi) yahut da tezatlar, çatışmalar, çözümler içinde bocalar (Hristiyanlığın yayılışı sırasındaki Roma gibi). Ama bu çırpınış uzun sürmez. Ümitsizlik yerini kendi kendinden memnunluğa veya taşlaşmaya bırakır. (Örnek: Bizans tarihi). Çöküş, her medeniyetin önüne geçilmez alinyazısı. Bunun temel sebeplerinden biri şu: **Her kültür, insanlığın büyük değerlerinden bir veya birkaçını gerçekleştirir. Yunan medeniyeti “güzel”i yaratır; Roma, “hukuk”u. Sâmi medeniyetlerin katkısı “din”. Çin, “faydalı”yı gerçekleştirir. Hindin insanlığa armağanı “hayâl” ile “tasavvuf”, Avrupa medeniyetinin “ilim”. Her değer bir gelişme sınırı vardır. Medeniyet bu sınıra varınca görevini tamamlamış olur; ölüme mahkûmdur artık.** Büyük medeniyetlerden her biri ayrı bir istikamette gelişir ve kendine has değerler yaratır. Hiçbir medeniyet bütün alanlarda başka bir medeniyetten daha ileri gittiğini iddiâ edemez. Çeşitli kavimler, çeşitli devirlerde insanlığın yaratıcı dehâsını şu veya bu yönde, şu veya bu biçim altında gerçekleştirir. Görevleri sona erince tarih sahnesinden çekilirler.

Medeniyetler bir günde çökmezler. Gurub uzun sürer ve hemen fark edilmez. Her medeniyet çöküş sebeplerini kendi içinde taşır. Avrupa medeniyeti 17. Yüzyıldan beri inkıraz halindedir.

Batının çöküşü

Danilevsky’nin fikirleri Birinci Dünya savaşı’ndan sonra geniş yankılar uyandırır. “Batının Çöküşü” (1918) genç bir Alman yazarına dünya ölçüsünde ün sağlar. Spengler, Avrupa’nın en çok okunan, en çok tartışılan tarih felsefecilerinden biri olur. Batı Avrupa’da geçerli olan tarih şeması kifâyetsiz hattâ abestir, Spengler’e göre. Bu tarih alanına aktarılan Batlamyus sistemidir. **Bütün dikkati, bütün alâkayı Batı’ya teksif eden bir sistem.** Yazar bu narsistik şema yerine, Kopernikvârî bir sistem getirir.

Bir değil bir çok kültürler vardır dünyada: Değerce birbirine eşit kültürler. **Her büyük kültür tektir ve her alanda kendi dilini konuşur;** başka kültürlerin anlayamayacağı bir dil. Cihanşümûl bir felsefeden söz edilemez. Bütün büyük kültürlerin aynı şekilde kabul ettiği, aynı tarzda anladığı, aynı yönde yorumladığı hiçbir inanç ve değer yoktur. **Hiçbir kültür bütünüyle iktibâs edilemez. Bir kültürün unsurları başka bir kültür için ancak malzeme olarak kullanılabilir. Yaşayan her kültür yabancı kültürlerle kapalıdır.** Yalnız kendi kendini anlayabilir, yalnız kendi insanları

tarafından anlaşılabilir. Her kültür, ferdin geçirdiği merhâlelerden geçer: Çocukluk, gençlik, olgunluk ve ihtiyarlık. Amacına ulaştıktan, ideasını gerçekleştirdikten sonra katılaştır, yaratıcı gücünü kaybeder, medeniyet olur.

Her kültürün kendine göre bir medeniyeti vardır. Kültürün kaçınılmaz âkıbetidir medeniyet. Olmakta olanın, olmuş hâle gelmesidir. Serpiliştikten sonraki katılaştırma, hayatı kovalayan ölüm.

Kültürün yaratıcı dönemi, dev kentlerde (megalopolis) sona erer: Paris, Londra, Berlin ve bilhassa Newyork. **Dev kent bir kalb değil, bir beyindir,** yuvadan çok mezar. **Yaşama arzûsu söner, dev kentte. Kadınlar çocuk yapmaz olur.** Kültür çağının ehramı temelinden sarsılır. Önce zirve yani dev kent çöker, sonra taşra, nihayet köy. **Samimi bir îmânın yerini “bilimsel” bir dinsizlik yahut ölü bir metafizik alır.** Yaşlılara saygı yerine soğuk bir maddecilik, benim vatanım ve devletim yerine milletlerarası toplum; güçlülükle kazanılan haklar yerine tabî haklar; gerçek değerler yerine para ve mücerret değerler; **halk yerine yığın, annelik yerine seks. Emperyalizm, beynelmilecilik, kuvvet ihtirâsı, sınıf kavgası, işte medeniyetin meyveleri.**

Batı'nın bugünkü dev kentlerinde büyük kültür trajedisinin son perdesini hem oynuyor, hem seyrediyoruz. **Dünyanın efendisi olan kuzey-adamı makinanın kölesi oldu.** Makine yalnız hayatı değil kendini de tahrip ediyor, Spengler'e göre.

- **Buhranlarımız (Said Halim Paşa)**

1913-1916 yıllarında Sadrazamlık yapan, “evvelâ Müslüman, saniyen Türk, salisen Osmanlı” olan ve bir Ermeni komitecisinin kurşunu ile şehit edilen **Said Halim Paşa'nın** “Buhranlarımız” kitabında önümüze gayet mühim birçok hakikatler konmuş bulunuyor.

Mukallitliklerimiz

Batının medeniyeti, siyasî ve içtimaî müesseseleri bizde pek tabîi olarak bir hayranlık uyandırmıştır.

Her milletin kendine has fikirleri ve ihtiyaçları olduğu için, siyasî ve içtimaî meselelerde başka bir milletin tecrübelerinden istifade etmek kadar güç bir iş olamaz.

Şarkı garptan ayıran en görünür fark, Avrupa'nın putperestlikten Hristiyanlığa geçmesine rağmen, ruhbanlık ve asillik imtiyazlarının baskısı altında yaşamasıdır.

Avrupa anayasalarından herhangi birini kopya etmenin kâfi geleceği zan ve inancına düştük.

Siyasî müesseselerde olduğu gibi, içtimaî faaliyetlerimizde de hayranlık marazına düşer olduk. İyi ile kötüyü, güzel ile çirkini birbirine karıştıran ahlâk anlayışımız garip bir sarsıntıya uğradı.

Oldukça çeşitli cinslerden meydana gelmiş olan Osmanlı cemiyeti, kendine has mahiyetini de gitgide kaybederek tam bir çökme tehlikesine doğru gidiyor.

Osmanlı cemiyetini garplılaştırmak heves ve arzusu ile cemiyetçilerimizden bir kısmı her çeşit **muhafazakârlık hissinden mahrum ve her şeyi yıkmaya hazır, yıkıcı, tahripçi** kimseler haline gelmişlerdir. Çünkü “ıslâh” hissi, “muhafaza” hissi ile ikizdir.

Her değişikliğin iyilik işareti olduğu inancını taşımak, acaip bir düşünce ve gaflettir. Çünkü gerileme ve çöküşler de ancak örf ve âdetlerin değişmesi ile olur.

Garp medeniyetinin şaşaasına o derece hayran ve hayrette kalmışız ki, onu meydana getiren sebepleri kavramaktan âciz olup, gördüğümüz neticeleri medeniyetin sebepleri sanmış ve görünüşe aldığımızız.

Asıl gıpta verici şeyler, onların çalışma tarzı, eğitim usulü ve fedakârca vatanperverlikleridir. İşte garp milletlerinin hakikaten hayret veren ve örnek alınmaya değer olan tarafları bunlardır.

Medenî milletlerin müesseselerini, gelişme tarihlerini mümkün olduğu kadar öğrenmeliyiz. Yalnız bu öğrenmeden maksat, onları aynen almak değil, vazifemizin güçlüğüne ve ehemmiyetini daha iyi anlamak, vazifemizi en güzel şekilde başarmak için bilgimizi arttırmak olmalıdır.

Sözün kısası, **kendimizi bile idrâk etmekten bizi alıkoyan taklit ve aktarmalar** vasıtası ile durumu islâha çalışmak, çok elem verici bir içtimâî karışıklık ve siyasî zaaf hali meydana getirmekten başka bir netice vermeyecektir. Bundan zerre kadar şüphe etmemeliyiz.

Fikrî buhranımız

Aydın sınıf, batı medeniyetinin tesiri altında şahsiyetini kaybetmiş, aşırı bir batı hayranlığına müptelâ olmuştur. Bunlar mevcudu ve yaşayan gerçeği bilmezler; fakat nasıl olmamız gerektiğini öğretmeye kalkarlar.

Bizde yenisini kurmak için yok etmeye, batıda ise yok olmaktan kurtarmak için düzeltip korumaya çalışılır. Düzelterek ıslâh etmek yerine, değiştirme yoluna gitmek, tamamen yeni bir şeyi denemek demektir. Bu halde ise insanlar, eskiden kazanılmış ve çoğu acı tecrübelerle malolmuş olan bir çok bilgi ve tecrübelerden mahrum kalır, istifade edemezler. Bundan başka değiştirme, esas bakımından bir şeyi, bir diğerine karşılık yerini terke zorlamak demektir. Bu ise bir **tahakkümdür**.

Milletçe yükselmek için Batı medeniyetinden istifade etmek lüzumunu duyduk. Bu düşünce, nasıl olduysa “bunun için **mutlaka batılılaşmamız gereklidir**” gibi yanlış bir kanaat doğurdu. İşte bütün gayretlerimizi faydasız ve güdük bırakan en esaslı yanlışımız bu olmuştur. Bu yanlış kanaatten bir de “kurtulmak için her bakımdan **batı milletlerini taklide mahkûmuz**” fikri doğmuştur ki, bu da öteki kadar kötü ve yersizdir.

Milliyet ile medeniyet aynı şey demek olduğundan **garplılaşmak arzusu, kendi medeniyetimizi, terk veya inkâr etmek mânâsını taşır**. Netice olarak da kendi milliyetimizden vazgeçmek demek olur... Kendi memleketinin kültürünü, medeniyetini, irfânını inkâr eden veya hakir gören milliyetini kaybeder.

Batı medeniyetinden hakikaten istifade edebilmemiz onu aynen tatbik ile mümkün değildir. Diğer milletlerin tecrübeleri de, yabancı bir medeniyetin nimetlerini toplamanın, onu **kendi medeniyetine uydurarak tatbik etmekle** mümkün olduğunu göstermektedir.

Batı medeniyetinin özellikleri olan ve üstünlüğünün sebebi bulunan ilim zihniyeti ile tecrübe usulünü birleştirerek meydana çıkaracağımız binlerce hakikat, binlerce hatanın tamir olunmasını sağlayacaktır.

Dinsizlik denilen şey, Lâtin fikrinin düştüğü bir sapıklık halinden ibaret olup, zannedildiği gibi, bir fikrî üstünlük alâmeti değildir.

Her milletin millî kanun ve an’aneleri, üzerinde yaşadığı topraktan daha kıymetli bir “mânevî vatan” meydana getirirler. Çünkü insan topluluklarını bir millet haline getiren onlardır. Başka bir kavmin tahakkümü altına düşen millet, arazisini değil, kanun ve an’anelerini kaybettiği için istiklâlden olur. Bizim gibi vatan toprağını korumak uğrunda asırlardan beri, kanını cömertçe dökmüş olan bir milletin, “mânevî vatan”ına karşı ilgisiz kalıp, sevgisizlik ve saygısızlık göstermesi tasavvuru güç, anlaşılmaz bir hatadır.

İçtimaî buhranımız

Vaktiyle o kadar kuvvetli, o kadar zinde olan Osmanlı toplumu bu kadar az bir zaman içinde bu derece nasıl bozuldu.

Müspet ilim ve fenlerin hakim olduğu asrımızda, yeni öğretim metodunun tanzim ve tertip bulunduğu sırada, **ahlâk ile bilginin, terbiye ile tahsilin ayrı şeyler olduğu** anlaşılmamıştır. Ayrıca “öğretimi ıslâh” gayesiyle ihdas olunan bu yeni usul, aile hayatı ile beraber toplumu da bozdu. Çünkü bu öğretim usulünde gençlere, “fenne ve akla uyduğu sanılan şeylerden başkasına riayet etmemeleri” söylenmişti. Bu yüzden onların ahlâk ve terbiyeleri pek eksik kaldı.

Derebeylik idaresinin yerini siyasî ve idarî merkeziyet usulü aldı. Bu yeni usulün ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir memurlar kadrosu ihdas olundu. Osmanlı toplumunun en yüksek, en aydın sınıfını teşkil eden bu seçkin sınıf hakikî bir mes’uliyeti üzerlerine almaya hiçbir vakit cüret edememişlerdir. Azim ve ehliyetinin kıtlığına ilâve olarak, meseleleri kavrayışı da noksan olduğundan **ecnebî müesseselerin kurulmasını tercih** etmişlerdir.

Sultan Hamid saltanatının ortadan kalkması ile, onun zamanında meydana gelen seçkin içtimaî sınıf da kayboldu gitti. Memleket tam bir fetrete düştü.

Gaye birliğini temin edecek olan müşterek ahlâk ve inancı, dinî hasletlerin doğurduğunu, bu sebeple dine hürmet ve bağlılık göstererek, ahkâmını yerine getirmenin de en mühim içtimaî vazifelerden olduğunu bilmeliyiz. **İçtimaî vazifelerimiz, dinimizin esasında mevcuttur. Bu sebeple dinî vazifelerimizi bir vicdan şevki ile yerine getirirken farkında olmadan içtimaî vazifelerimizi de ifa etmekte idik. Fakat selâmet ve kurtuluşu maddiyatta arayarak dini ve maneviyatı ihmal etmeye başladığımızdan beri bu imkânı kaybettik.**

Vatanın başına gelen felâketler, vatan evlâtlarının ahlâkî noksanlıkları sebebiyledir. **İnsanın hareket yolunu çizen akıl ve bilgisinden daha çok ahlâkıdır.**

Günümüzde bazı kadınlar örtünmeyi bırakmak, daimî olarak erkeklerle bir arada bulunmak, hürriyet ve serbestlik elde ederek garp kadınları gibi yaşamak istiyorlar. Hiç bir medeniyet, hiçbir vakitte kadın hürriyeti ile başlamadığı gibi aksine **bütün medeniyetlerin kadınların tam hürriyetlerini ele geçirmeleri ile mahv olup gittikleri** tarihin en gerçek olaylarından biri olarak sabittir.

Köy hayatında görülen kadın hürriyeti, yapılan işin mâhiyeti icabı olarak kendiliğinden meydana gelmiştir.

Kadınlar, ciddi bir cemiyetten çok, zevk ve eğlenceye düşkün bir cemiyet içinde daha geniş hürriyetlere sahip olurlar.

Artık ilmin vâsıta, terbiyenin ise gâye olduğu bilinmelidir. Muntazam cemiyetleri, ahlâkî fazilet ve olgunluklara sahip insanlar meydana getirir. Mesut ve kudretli milletler ise mükemmel cemiyetler tarafından teşkil olunur.

Taassup

Birlik ve kardeşliğin önderi olan Şark-ı Muhammedî, ilmin feyizli ışıklarını, henüz barbarlık devrini yaşayan Hristiyan Garb'a pek cömertçe dağıtmış; Garp medeniyetinin gelişip genişlemesine gayet tesirli bir şekilde yardım etmişti.

Şark'ın yerine getirdiği bu hayırlı vazifenin tesiri ile, iki beşer topluluğu arasında ciddi yakınlaşma ve beraberlikler meydana gelmeli idi. Yazık ki araya giren **kader, Batı'yı mutaassıp bir ruhban sınıfın ezici hakimiyeti altına soktu.** En ilkel his ve inançlara bağlı bulunan bu insan toplulukları, dolayısıyla maddeci bir karaktere, saldırgan ve müstebit bir ruh haline sahip oldular. Böylece **Avrupa, her yerin huzur ve rahatını yok etmiş, geçmiş medeniyetlerin asırlarca gayret ve çalışma ile kurdukları siyâsî içtimaî dengeyi alt üst etmiştir.**

Şark, Garb'ı Haçlı orduları ve savaşçı papazları vasıtası ile tanımıştır. Garp ise İslâm âlemini ve Şark'ı, çapul ve yağmaya gönderdiği öncülerini vasıtasıyla öğrendi.

“Maddeci” düşüncenin neticesi olan “sömürgecilik” fikrinin hızla gelişip şiddetlenmesi, dinî düşmanlıktaki azalmanın yerini fazlası ile doldurdu. Mutaassıp zihinlerde din uğruna can vermiş “azizler”in yerini, uzak kıtaların kâşifleri, kaba ve katil çapulcu şövalyelerin yerini de müstemleke askerleri aldı.

Hristiyan dünyasında, müsbet ilmin ve fennin ilerlemesi maddecilik ve felsefe nazariyelerini ortaya çıkarmıştır. Bu görüş, Hristiyanlığın nüfuzunu ve ona olan ihtiyacı ortadan kaldırmıştır.

İslâma göre din, beşeriyetin maddî, manevî ve aklî muvazenesini sağlayan ebedî kanun ve düsturlara karşı gösterilmesi gereken saygı yoluyla, insanlığın saadetini bir hayâl olmaktan kurtarıp müsbet bir hakikat kılmaktadır.

Avrupalıların, “taassup”un şiddetini, kendi bencil menfaatlerine karşı gösterilen mukavemetin derecesiyle ölçtüklerini de nihayet anladık. Aslında, garbın şarka olan husumeti, Hristiyanlığın yayılmasına ve Avrupa'nın mahut medenileştirme (!) siyasetine daima set çekmiş olan “İslâmî şahsiyet”i ortadan kaldıramamış olmaktan doğan derin bir gayzın eseridir.

“İslâm taassubu” tâbiri, aslında Müslümanların Hristiyanlara husumetini değil, garbın şarka olan eski düşmanlığını ifade eder.

İslâmlaşmak

Müslüman milletlerin kurtuluşu ve saadeti onların tam olarak İslâmlaşmalarındadır.

İslâmiyet'in kendine has bir inancı, bu inanç üzerine kurulmuş ahlâkî, ahlâkıdan doğan içtimaî hayatı ve netice olarak bu hayatın gerekli kıldığı siyâset kaideleri vardır.

İslâm ahlâkî hürriyet, eşitlik ve yardımlaşma gibi esas düsturları ortaya koymuş ve bu düsturları insanlık saadetinin temel şartları olarak ilân etmiştir.

İslâm âleminin her tarafında halk ile aydın tabaka arasında doldurulması imkânsız büyük bir uçurum vardır... **Yabancıların baskılarına bir de aydın tabakanın baskısı eklenmiş oluyor.** Her şeyden önce halk ile aydın tabaka arasında bulunması zarurî olan “gaye birliği”ni tesis etmelidir.

İslâm toplumunu teşkil eden fertlerin her biri iyi bir Müslüman, hattâ kabilsel Müslümanların en iyisi olmaktan başka hiçbir şeyi ülkü edinmemelidir. Çünkü Müslümanların en

iyisi, insanların en iyisi demek olduğundan, gâyemiz, insanların besleyebileceği gâyelerin en yücesidir.

- **Hangi Batı** (*Attilâ İlhan*)

Attilâ İlhan, “Hangi Batı” kitabında felaketlerimizin kaynağını araştırıyor: “**Tanzimat ve sonrası, bize, Batıların önerdiği ve denetlediği bir batılılaşma düzenidir... bu düzen imparatorluğu batırmıştır**, çünkü endüstrileşmeyi sağlayan değil engelleyen bir tutumu içermektedir.”

Sonra hatâlarımızın altını çiziyor İlhan: “**bir kere yaptığımız batılılaşmak değildi, ikincisi batı bizim sandığımız gibi değildi, üçüncüsü Batı’nın ulaştığı yer özenilecek bir yer değildi.**”

Mustafa Kemal batılılara öykünen bir Türk ulusu düşünseydi, ne tarih Kurumu’nu kurardı, ne de Dil Kurumu’nu. Kafası besbelli bir bileşim sancısıyla rahatsızdı, bu bileşimin öğelerini Türk tarihi ve dilinde bulmaya çalışıyordu. Bulabilmiş midir? Tam sayılmaz! Bunda zafer sonrası hayatının çok kısa sürmesi (on beş yıl bile değil) kadar, **çevresindeki entelektüel kadronun yetersizliği** de etkili olmuştur sanırım... **Bu kadro önerse önerse, Mustafa Kemal’e İtalyan Ceza Yasasını, İsviçre Code Civil’ini çevirmeyi önerebilirdi.**

On yıl içinde, kendi çapında bir endüstrileşmeyi gerçekleştirmiş, Toprak Reformu’nu her Meclis’i açış söylevinde istemiş durmuştur.

Cumhuriyet kuşaklarının dramı Atatürk sonrasında başlar. Çağdaşlaşmayı batılılaşma yapan sonrakilerdir... Lisede *Sophokles* okuduk, klasik Türk sanat musikisine sövmeyi, Divan şiirini hor görmeyi, buna karşılık devletin yayınladığı kötü çevrilmiş batı klasiklerine körü körüne hayranlık göstermeyi öğrendik. Sanki *Sinan Leonardo*’dan önemsiz, *Mevlânâ Dante*’den küçüktü, *Itrî* ise *Bach*’ın eline su dökemezdi.

Her şey, ama her şey doğu’da kötü, batı’da iyi! Onlar nasıl yapıyorsa biz de öyle yapmalıyız ki, adam olalım. Oysa **elin Japon’u çıkmış, hiçbir şeyini değiştirmeden, sadece ekonomik ve teknolojik gelişme sürecini kendi yapısında yaratarak batı düzeyini yakalamış**, dibini kurcalayan yok! **Biz ha babam batı müziği dinliyor, çeviri roman okuyor, batılı gibi giyiniyor, bir türlü batılı olamıyoruz, adamlar Japon gibi yazıyor, Japon gibi yaşıyor, Japon gibi ölüyor, ama batı’yı geçiyorlar.**

Türk köylüsünü adam gibi yaşatmanın yolu, ona jandarma zoruyla okuma yazma öğretmeye kalkışmak değil, ona adam gibi yaşatacak endüstri koşullarını yaratmaktır. Okuma yazma zaten ardından gelir.

Batı ulaştığı aşamadan memnun mu? Bence bu soru, geleceğimizin en önemli cevaplarını çağırması gereken, çok önemli bir soru. Nedeni de, **batı’nın ulaştığı yerden artık memnun olmaması.** *Marcuse*, “*Tek Boyutlu İnsan*”ın önsözünde şöyle söylüyor: Endüstri kapitalizminin ileri konaklarında varlığın özel ve tüzel bütün boyutları evcilleştirilip bir hizaya getirilerek ‘kapalı bir toplum’ yaratılıyor. Bu toplumda, kapitalizmin önceki dönemlerinde birbirleriyle çatışan karşıt güç ve çıkarlar, çatışır olmaktan çıkarılmış, birbiri ve sistemin içinde sindirilmişlerdir... **Bir kapalı toplum, bu toplumun ürünü tek boyutlu bir insan!**

Kapitalist toplumsal gelişme içinde, batı’nın, Marks’ça öngörölmüş bütün bunalımları atlattığını, bu bakımdan Marks’ın adamakıllı yanılmış olduğunu ileri süren *Galbraith*, batı’da **teknokratlar çağının başladığını, teknostrüktür dediği dev örgütlerin yalnız piyasayı ve ekonomiyi değil işçiyi ve işvereni de denetim altına aldığını** söylüyor, ‘*bolluk toplumu*’ adını verdiği bu üretim ve tüketim toplumunun en büyük zaafını ‘*anlamsız*’lığında, ‘*saçma*’ oluşunda buluyor. **Tek boyutlu ve anlamsız toplum!**

Bertrand de Jouvenel, çağımızda **batı’nın endüstri uygarlığıyla ulaştığı yerin pek de övünülecek bir yer olmadığına** işaret ettikten sonra; “...sorun, diyor, aynı gelişmeyi izlemeden de mutlu olunup olunamayacağını bilebilmekte! Gelişmekte olan ülkeler, eğitimin uzunluğu, donatımın ağırlığı yüzünden yatırımın kişi başına çok pahalıya geldiği bir ekonomik modele özenmektense, daha az güçlükle daha çok mutlu olacak başka yollar aramalıdır.”

... Genç Osmanlılardan, genç sosyalistlere kadar bütün Türk aydınları hiyânet psikozu içindedir. **İmparatorluğun yükseliş devrinde aydın, toplumun herhangi bir ferdidir. Zevkleri ile, zilletleri ile, mukaddesleri ile, acıları ile...** Kadıdır, müftüdür, tahrîrat kâtibidir vs. **Aynı câmide namaz kılar, aynı kahvede dinlenir, aynı sofrada yemek yer.** Ne imtiyazı vardır, ne imtiyaz peşindedir. Tanzimat'dan sonra durum değişir. **Aydın, kendi tarihinden koptuğu ölçüde aydındır; kendi tarihinden, yani kendi insanından. Batı'nın temsilcisi olduğu ölçüde aydın.** Batı medeniyetine bağlanmak, deri değiştirmekle olmaz. Daha köklü, daha uzvî bir istihâle gerek. Aydın, bu istihâleyi başardığı, yani ihanette muvaffak olduğu ölçüde benimsenir Batı tarafından. Pâdişah halktır. Gerçi, o da hastalığa yakalanmıştır, “frenji hastalığı”na, ama yine de halk. Bâbîâlî, Reşid Paşa'dan itibaren Avrupa'yı temsil eder. Saraydan da, halktan da kopmuş bir bürokrasi. Aydın da bir bürokrattır; o da mütevâzî bir temsilcisi bulunduğu içtimâî zümre gibi şöhret ve itibarını yeni efendilerine, yani Avrupa'ya borçludur.

Yeni Türk sanatçısı, kendisini Batılı diye alır. **İçinde yaşadığı toplumu doğulu diye küçümser. Küçük aydınlar, hattâ biraz gözü açık mahalle kızları, yalnız çeviri roman okumakla, Türk filimlerine gitmemekle, basbayağı övünürler.** Büyük şehirlerimizin o Allah muhafaza, sanat çevrelerinde Fransız resmi, İngiliz şiiri, Rus müziği, İtalyan sineması herhangi bir Türk sorunundan önce konuşulur.

Antilli yazar, halkına olamayan bir geçmiş bulmaya çalışırsun, biz rahatça var olan, hem de nasıl var olan koskoca bir geçmişe sövmekteyiz. O kadar ki, yeni, Batılı, üstelik de **ilerici sandığımız yazara, elin Bulgarı sizin klâsikleriniz nedir? diye sorunca bizim klâsiklerimiz yoktur, cevabını alır.**

Türk edebiyatının en önemli sorunu, bugün için bir öz kişiliğini bulma sorunudur.

Hilmi Ziya Ülken, bunalımdan kurtulabilmek için başvurulacak tek çareye şöyle dokunuyor: “... görüleceği gibi Tanzimat'tan sonra geçen yüzyıl içinde de **Doğu ve Batı, eski ve yeni ve alaturka ve alafranga karşı karşıya geldiği halde, kafalarda bu hakikî bir dram yaratamadı.** Uzun süre bu iki âlem hiçbir senteze ulaşmadan aynı kafanın içinde yan yana yaşadı. **Türk toplumunun en buhranlı problemi bir senteze ulaşamayan bu ikici (dualiste) görüşün devamıdır.** Problem bugün de yine karşımızda duruyor ve yine cevap bekliyor...”

Tek bir cevap biliyorum: Ulusal bileşim.

- **Hedef Türkiye (Prof. Oktay Sinanoğlu)**

Sen Avrupalısın falan dediklerinde, “Estağfurullah” diyorum, gerçi yarım saat ona “Estağfurullah”ın ne demek olduğunu izah etmemiz gerekiyor, çünkü **Batı'da böyle incelikli kavramlar yok** ki, kelimesi olsun.. (“Gönül” lâfı bile yoktur.). Hâşâ, ne demek; lütfen bana öyle demeyin. Ben Avrupalı değilim, “ben Asyalı'yım” diye kasılıyorum. Peki ne oluyor, adamlar bana kızıyor mu? Hayır, adamların bana saygısı artıyor. Yabancı doktora öğrencilerinin hepsi, bir bakardım, ellerine “Türkçe Öğrenmek” kitabını almışlar, Türkçe öğreniyorlar.

Ashında biz hem Asyalı'yız, hem Avrupalı, hem de Orta Doğulu. Bundan büyük nimet mi olur? Kaç imparatorluk kurduk da, onlar sadece kılıç kuvvetiyle olmadı; üstün kültürümüzle oldu, bilim ve tekniğimizle oldu, idârî nizâmımızla, üstün mâneviyatımızla oldu.

Orta Çağ sonunda bu Avrupa'ya, bu kara cahil, yobaz, temizlikten haberi olmayan, vebadan kırılan perişân **Avrupa'ya bilimleri öğreten Türklerdir. Matematiğin birçok dalını icat eden Türk matematikçileridir.** Uluğ Bey'i bilirsiniz, “logaritma”, “algoritma” lâf ve kavramlarının “El Harezmi”, yâni “Harzemli”den geldiğini bilir misiniz? Batı'nın kitapları yazıyor, ama bir türlü “Türk” diyemiyor, dili varmaz. “Arap matematikçisi El Harezmi” diyor da, sonra ekliyor: “Özbekistanlı'dır”, yâni Türkistanlı. İnsaf artık. (Biz bu Batı'dan mı medet umuyoruz?).

Batı'ya cebiri de, kimyayı da, gökbilimi de, ruhbilimi de biz öğrettik. Kendimizi, tarihimizden, atalarımızdan aldığımız mânevî güçle, ileriye bakarak toparladığımız zaman Batı'ya, dünyaya, gene çok şey öğretiriz.

Bizim için durup dinlenmek, yılmak yoktur. **Biz önce kendimizi toparlayacağız bir, ikincisi Türk Dünyası'nın toparlanmasına yardımcı olacağız. Ondan sonra İslâm Dünyası'na da biraz**

yardımcı olalım; Batı'nın köleliğinden kurtulmalılar. Onların da şu aşağılık duygusundan, Batı'nın oyunlarından kurtulmalarına destek olmalıyız.

Türklerin hepsi kendilerini bir toparlarlarsa, kaynaklar ellerinde, pazarlar ellerinde, Avrupa batar. Avrupa'da bir şey yok ki: ne kaynağı var, ne pazarı var, bir şey yok. Türk ve Müslüman ülkelerden geçiniyor Batı, Türkler bir uyansa Avrupa'nın işi bitti, Avrupa bizden yardım dilenecek. Aman ne olur sizin birliğinize, gümrük birliğinize girelim diye gelip kapımızda yalvaracaklar.

- **Japonlar dinlerini ve milliyetlerini muhafaza etmek şartıyla garp medeniyetine girdiler.** Bu sayede, her hususta Avrupalılara yetiştirler.

Tanzimatçıların büyük bir hatası da bize şark medeniyetiyle garp medeniyetinin **terkibinden bir irfan halitası yapmak istemeleriydi.** Sistemleri büsbütün ayrı umdelere istinat eden iki makûs medeniyetin imtizaç edemeyeceğini düşünememişlerdi. Hâlâ, siyasî bünyemizde mevcut olan ikilikler, hep bu yanlış hareketin neticeleridir: İki türlü mahkeme, iki türlü darü't-tedris, iki türlü vergi, iki türlü bütçe, iki türlü kanun. (*Ziya Gökalp*)

- Ziya Paşa:

İslam imiş devlete pâbend-i terakkî Evvel yoğ idi işbu rivâyet yeni çıktı	İslam imiş ilerlemeye ayak bağı; Evvel yok idi, işbu rivayet yeni çıktı
Milliyeti nisyân ile her işimizde, Efkâr-ı Frenk'e tebaiyet yeni çıktı	Milliyetini unutarak her türlü işimizde; Frenk'in fikirlerine uymak yeni çıktı.

- Meşrutiyet'in ilk günlerini Mehmed Akif şöyle anlatıyor:

**“Bir de İstanbul'a geldim ki, bütün çarşı Pazar
Nâradan çalkalanıyor! Öyle ya... Hürriyet var!**

Galeyan geldi mi, mantık savuşmuş... Doğru:
Vardı aklımdan o gün her kim gördümse zoru.

.....

Ne devâirde hükümet, ne ahâlide bir iş!

Ne sanâyi, ne maarif, ne alış var, ne veriş!”

- Terakki yolunda Avrupa'dan alınacak ve alınmayacak değerler hususunda M. Akif'in Fikri:

Alınız ilmini Garb'ın alınız san'atini Veriniz hem de mesâinize son sür'atini. Çünkü kabil değil artık yaşamak bunlarsız, Çünkü milliyeti yok san'atin, ilmin; yalnız İyi hâtırda tutun ettiğim ihtârî demin; Bütün edvâr-ı terakkiyi yarıp geçmek için, Kendi “mâhiyyet-i rûhiyyeniz” olsun kılavuz. Çünkü beyhüdedir ümmîd-i selâmet onsuz. Hastalanmış ağaç, gösteriniz bir bilene; Bir de en çok köke baksın o bakan kimse yine. Aşılarken de vurun kendine kendinden aşı, Şayet isterseniz ağcın donanıp üstü başı, Benzesin taze çiçeklerle bezenmiş geline; Geçmesin, dikkat edin, balta çocuklar eline!
---	--

Akif, aydın ile halk anlaşmazlığını şöyle anlatıyor:

“Açılıp gitgide artık iki hizbin arası,

Pek tabîi olarak geldi nizâm sırası.

Yıldırımlar gibi indikçe “beyin”den şiddet,

Bir yanardağ gibi yükseldi “yürek”ten nefret.

Öyle müthiş bir husûmet, mütefekkir tabaka,

Her ne söylerse fenâ gelmede artık halka.”

- **Necip Fazıl** merhumun “**Cemiyet**” hakkında yazdığı şiirlerden:

<p>Muhasebe Üç katlı ahşap evin her katı ayrı âlem! Üst kat: Elinde tesbih, ağlıyor babaannem, Orta kat: ‘Mavs’ oynayan annem ve âşıkları, Alt kat: Kızkardeşimin ‘Tamtam’da çığlıkları. Bir kurtlu peynir gibi, ortasından kestiğim; Buyrun ve maktan seyredin, işte evim! Bu ne hazin ağaçtır, bütün ufkumu tutmuş! Kökü iffet, dalları taklit, meyvesi fuhuş... Buluştururlar bizi, elbet bir gün hesapta; Lâfını çok dinledik, şimdi iş inkılâpta! Bekleyin, görecektir, duranlar yürüyen; Sabredin, gelecektir, solmaz, pörsümez Yeni! Karayel, bir kıvılcım; simsiyah oldu ocak! Gün doğmakta, anneler ne zaman doğuracak?</p>	<p>Destan Durun kalabalıklar, bu cadde çıkmaz sokak! Bir şey koptu benden, şey, her şeyi tutan bir şey, Benim adım Bay Necip, babamınki Fazıl Bey; Utandırdı burnunu göstermekten sütünem, Kızımın gösterdiği, kefen bezine mahrem. Allahın on pulunu bekleye dursun on kul; Bir kişiye tam dokuz, dokuz kişiye bir pul. Bu taksimi kurt yapmaz kuzulara şah olsa; Yaşasın, kefenimin kefilî kara borsa! Kubur faresi hayat, meselesiz, gerçeksiz. Heykel destek üstünde, benim ruhum desteksiz. Bübüllere emir var: Lisan öğren vakvaktan; Bahset tarih, balığın tırmandığı kavaktan! Ah, küçük kokkabazlık, sefil aynalı dolap; Bir şapka, bir eldiven, bir maymun ve inkılap.</p>
<p>Başiboş Vatanımda sular akar, başiboş; Herkes, birbirine bakar, başiboş. Bozkırlardan topal bir tren geçer; Çocuk, merkep, öküz bakar, başiboş. Yanmaz da yürekler, güneşe atsan; Bir kibrit, bir orman yakar, başiboş. Yirmidokuz harflik sözde aydınlr, Yafta yazar, isim takar, başiboş. Allahım sen acı bu sâf millete! Akşam yatar, sabah kalkar, başiboş...</p>	<p>Aman Aman efendim, aman! Galiba Âhir Zaman! Manzarası yurdumun; Tufan gününden yaman! Türk evi delik deşik; Yıkık dökük hânüman. Anne çocuk doğurur, Köpek soyundan azman. Tam birbuçuk asırdır, Maymunlardan eleman. Silâh küfrün belinde, Küfrün elinde ferman. Rahmet, meçhul kelime; Bilinmez isim, Rahmân. Genç adam, at yorganı! Sana haram, uyuman!</p>

- **Kültür hayatımız** (Mustafa Miyasoğlu)

“Çağdaşlaşma” başkalaşma olarak anlaşıldı ve batının teknolojisini transfer yerine kültürel normlarını benimseme çabası aydınlr arasında yaygınlaştı. Halbuki **Türk, Rus ve Japon toplumlarının yöneticileri hemen hemen aynı zamanlarda batı teknolojisini transfere karar vermişler**, ama ilk ikisinin aydınları önceliği kültürel değişime verdikleri için, devlet politikaları ve aydın tavırları sürekli, birbiriyle çatıştı. Bu çatışmayı yaşamayan ve teknoloji transferi yolunda batıya gönderdikleri elemanları yine o yolda hazırlanmış olarak dönen **Japon toplumu, benzeri sosyal, siyasal ve kültürel çatışmaya yol açmadan çağdaşlaşmayı sağlamış oldu.** Türk ve Rus toplumlarında bu sancılar hâlâ yaşanıyor. Bilim ve teknik, kültür ve ahlâktan ayrı düşünülemiyor.

Hayat bir bütündür ve maddî, mânevî yanlarıyla kültür de bunun ifadesidir. O yüzden temelde bir toplumun üretilmediği veya özümseyemediği bilim ve kültür değerleri, hazmedilmemiş yiyecekler gibi toplumu rahatsız eder. **Batının ilim zihniyetini almadan onun kültür taşıyıcıları olan sanat ve edebiyat türlerini, estetik değerlerini ve onların günlük hayata ait pratiklerini almaya**

çalışırsanız, kültür ve ahlâk buhranları kaçınılmaz olur. O yüzden “iki yüz yıldan beri bocalıyoruz”, “düzen yabancılaşıyor” ve aydınımız sürekli “yol ayrımı”nda hissediyor kendini.

Cemil Meriç’in dediği gibi, Tanzimat’tan beri aydınımız “kendisini başkası sanmak hastalığı”nı yaşıyor. Bu hastalığı yaşayan toplum kesimleriyle geniş halk kitleleri arasında büyük uyumsuzluklar vardı yakın zamana kadar. Fakat aydınlar yaşadıkları yanlışları anlamaya ve tarihsel kimliklerine dönmeye başladıklarında, kötü temellendirilmiş basın ve onların alt kültürle sözcülüğünü üstlenen özel radyo ve televizyon kanalları, halkın yıllarca direndiği şeyleri evine ve günlük hayatına sokmaya başladı.

Şimdi artık halkla aydın arasındaki mesafe kapanmış, ikisi de yozlaşma ve başkalaşmada benzer nitelikler kazanmıştır. Ülkenin doğusu ile batısı arasında fazla fark kalmamış, **hızlı göç olgusuyla birlikte yaygınlaşan televizyon salgını ile bütün değerler alt üst olmuştur.**

Cumhuriyet sonrası oluşturulan **resmî ideoloji doğrultusunda yeni insan tipi yetiştirmek için yakın geçmişi çarpıtın romanlar** ve piyesler yazıldığı gibi, 27 Mayıs sonrasında da *Sosyal Gerçekçilik* köy romanlarına kılıf haline gelmiştir. 12 Mart ise, büsbütün **şematik bir işçi-patron edebiyatı ile ırgat-ağa çatışmasını** sürdürdü ve geleneğe yönelme eğilimlerini, 68’li heyecanımla bastırmaya çalıştı. 12 Eylül ile birlikte eski tüfeklerden bir kısmı bütünüyle liberal kimlik kazandı ve postmodern tavırların her türlüüne alkış tuttular. Tabii 28 Şubat süreci de onların gündemde kalabilmesi için yeni bir fırsat oldu. **Kimlik bunalımı da sürüyor...**

- **Hind ve Batı** (Cemil Meriç)

“Üçyüz yıldan beri mekanik araçlarını geliştirmiş Batı. Vücut teknikleriyle uğraşmamış. İnsanın emrindeki en tabii âlet: Vücut. Batılı bu aleti pek az tanıyor. **İnsan vücudunun yeniden keşfi, insan rûhunun da yeniden keşfi olacaktır. Batı’nın bu konuda rehberi: Doğu.**

Tarih boyunca, Hind’in bütün büyükleri insaniyetçi. **Asya, ırklar arasında da, inançlar arasında da eşitlik idealini asırlar boyu gerçekleştirmiş.** Binlerce yıl beyazla siyah yan yana kardeşçe yaşamış. Kastlar içtimâi zümrelerin birbirine tecavüz etmemeleri için düşünülen bir sistem. Temerküz kamplarından çok daha insanca bir çözüm.” (Claude Levi-Strausse)

“... Avrupa’ya yeni bir sonbaharın meyvesini, **rûhun yeni bir mesajını**, Hind’in senfonisini getiriyorum. Ezelî’nin nabız atışlarını **duyurmak istiyorum Batı’ya.**

O gizli âhengin zevkine varanlar için, **Batı zekâsının harâbeler üzerine kurduğu düzen ne kadar kaba, ne kadar yapmacık.** Dörtte üçünü kirlettiğin, köleleştirdiğin, yakıp yıktığın bir dünyaya hükmetmek marifet mi?” (Roman Rolland)

“Düşünce alışkanlıklarımızı değiştiren bir rûh. Çağdaş Alman metafiziği ile Hind metafiziğinin benzerliklerini tek kelime ile ifade edebiliriz: **vahdet-i vücûd... Asya, Batı’nın yalnız şiirine, yalnız politikasına değil, inançlarına da giriyor.** İki dünyanın kaynaşmasını metafizik de mühürlemekte...” (Edgar Quinet)

“19. asırda **sanskritçe metinlerin Avrupa’ya gelişi** Batı’nın rûh iklimini değiştirmiş; Batı bu büyük hâdiseyi 15. yüzyılda Yunan yazmalarıyla Bizans şerhlerinin Avrupa’ya gelişi sonunda gerçekleşen fikrî kalkınışla aynı ayarda saymış ve **ikinci rönesans** adını vermiş ona.” (Raymond Schwab)

Orta çağ... kuzeyin sisleriyle kefenlenen Gotik katedraller, buhur ve çile. Saâdeti nefse ezâda arayan keşişleri ne Hind’in hazineleri ilgilendirirdi, ne felsefesi.

Bununla beraber **Hind masalları o çağda yayılır Avrupa’ya.** Nassların baskısından bunalan şehir burjuvazisi, özlediği hayat felsefesini Kelile ve Dimne tercümelerinde bulduğu içindir ki, bu eski Asya masallarını benimseyiverir. Hind hikâyeleri Batı folklorunu zenginleştirir, kalıptan kalıba girer, dilden dile aktarılır. Ama iki dünya arasında şuurlu bir temas sağlanamaz.

Ümit Burnu’nun keşfi Asya’yı bütün ihtişamıyla Batı’ya tanıttığı gün, Ortaçağ sona erer.

Hind, 18. yüzyılın sonlarına kadar ya bezirgânların kazanç hırslarını kamçıllayan bir sömürge, yahut da hayâlperest keşişlerin hidâyete kavuşturmak emeliyle koştukları bir ülkedir.

Oryantalizmin ilk büyük eseri, Herbelot’un Doğu Kütüphanesi (1776). İslâm dünyasını çeşitli yönleriyle göz önüne seren bu kitap, birçok araştırmacılara kılavuzluk edecek, nice şâirlere ilham kaynağı olacaktır.

“Doğu Kütüphâne”si aydınlara hitap ediyordu. Halifeler diyârı, muhayyileler üzerindeki saltanatını, o değerli fakat kuru esere değil, iki masala borçlu: **Binbir Gece** (1704), **Binbir Gün** (1707). Yeni bir dünyanın kapılarını açıyordu bu iki tercüme. On binlerce meraklı Asya bahçelerinde unutulmaz geceler yaşadı. Binbir gece yetmiyordu onlara, yeni Binbir Geceler istiyorlardı. Tercüme, taklidler, birbirini kovaladı... Kucağında yaşadıkları cemiyeti yermek isteyen filozoflar Türkleri, İranlıları konuşturdular.

Vasco de Gama'nın açtığı yoldan Asya'yı hristiyanlaştırmağa koşan keşişler, bitmez tükenmez tartışmalarıyla, dikkati Uzakdoğu'ya çektiler. Bir **Çin hayranlığı** başladı. Montesquieu'nün “İran Mektupları”nı, Marquis d'Argens'in “Çin Mektupları”nı tâkip etti.

Fransa ile İngiltere arasındaki sömürgecilik yarışı Hind'i ön-plâna getirdi.

Asya tâcını İbrânîlere kaptırmak istemeyen Voltaire, yakından ilgilenir Doğuyla. Üstâda'a göre, Avrupa her şeyini Hind'e borçludur... **Uzak-Doğu'yu ilk defâ olarak, tarihin baş köşesine oturtan Voltaire**, bilgisiyle değil, sezişleri ve teecessüsüyle büyük.

Asya ve Avrupa'yı ışıktan bir köprüyle birbirine bağlayan **Anquetil-Duperron**'dur (1731-1805). Batı'ya, Avesta'yı Anquetil tanıtır. **Hind düşüncesinin ilk büyük fâtihi o**. 1802'de Batı Kütüphânesini yeni bir şâheserle zenginleştirdi: Upanişadlar... Ölüm, Anquetil'i yazı masası başında buldu. Kendisini dinleyelim:

“Anquetil'den Hind bilgelerine selâm! Eserimi hor görmeyin ey ulular! Ben de sizin soyunuzdanım. Bütün gıdam: ekmek, süt ve su.

Hiçbir kış evimde ateş yanmadı. Yatak yorgan nedir bilmem. Ne gelirirm var, ne maaşım. Yaşlandım ama dincim. Alnımın teriyle kazanıyorum hayâtımı. Dünyanın hiçbir nimetinde gözüm yok. Yalnızım ve hürüm. Gönlüm insan sevgisi ile dolu.”

Evet, Anquetil bir kahraman, bir kâşif, bir müjdecidir. Batı, Asya'nın düşünce bahçesine onun açtığı kapıdan girdi. Fakat **Hind'in mânevî hazinelerini, insanlığın müşterek malı hâline getirenler 1780 yıllarında Kalküta'da toplanan İngiliz aydınları olmuştur**. Dört İngiliz araştırmacı, on yıl içinde, sanskritçenin belli başlı şâheserlerini Batı kütüphânesine kazandırdı.

Hind edebiyâtının ayırıcı vasfı muhayyilenin saltanatı. **Bu edebiyatta nesre pek az rastlanır**. Gramer ve tıb kitapları bile çok defa manzum. Tabiatın azameti karşısında mutlak bir acz içindedir insan. Akla itimâdı yoktur.

Asya Avrupa'ya neler borçlu?

“**Batı Avrupa'da doğan sınıî kapitalizm, bir asır içinde bütün dünyaya yayıldı**. Ama bu genişleyiş çok özel bir biçimde oldu. **Dünyanın bütün ülkeleri ya pazar oldu ya ham madde kaynağı**. Daha dar bir ölçüde de, sermaye için yatırım alanı.

Kapitalizm bütün dünyaya taşıdı. Dünyanın büyük kısmı onun medenileştirici nimetlerinden faydalanmak şöyle dursun, parçalayıcı tesirlerine mâruz kaldılar. Hattâ Batı dünyasının sınırsız sınıî hamlesi ancak az-gelişmiş denilen ülkeler zararına, onları hareketsizliğe ve sefaletle mahkûm etmek suretiyle gelişebildi.

Birleşmiş Milletler az-gelişmiş memleketler için hazırlanan bütün yardım tasarılarına rağmen, zengin memleketlerin gittikçe zenginleştiklerini, fakirlerin ise daha çok yoksullaştıklarını teslim etmek zorunda kalmıştır. (Ernest Mandel)

“**1768'de James Watt buhar makinasını mükemmelleştirdi**. Watt elli yıl önce dünyaya gelse bu büyük keşif hiçbir tatbik sahası bulamadan unutulup giderdi. **Boulton'un Birmingham'daki atölyeleri olmasa buhar makinası yaratılamazdı**.

Demek ki, **buhar makinasının gündelik hayata karışması mûcitten çok kapitalistin eseri**. Ziraat 1760'dan 1770'e kadar yüz yılda yapamadığı bir ilerleyiş kaydetti.

Dünya kurulalı beri hiçbir yatırım Hind'in yağmasından elde edilen kazancı sağlayamamıştır. Elli yıldan fazla bir zaman herhangi bir rakiple karşılaşmamıştır İngiltere.” (Brooks Adams)

- **Bütün Kur'an'ları yaksak, bütün câmileri yıksak, Avrupalı'nın gözünde Osmanlı'yız; Osmanlı, yâni İslâm. Karanlık, tehlikeli, düşman bir yığın!**

Avrupa, maddeciliğine rağmen Hristiyandır; sağcısıyla, solcusuyla Hristiyan. **Hristiyan için tek düşman biziz:** Haçlı ordularını bozgundan bozguna uğratan korkunç ve esrarlı kuvvet. *(Cemil Meriç)*

- **Doğu doğudur. Batı da batı. Bu ikisini hiç kimse hiçbir zaman ve hiçbir yerde bağdaştıramaz.** *(Rudyard Kipling)*
- On birinci asırda Anadolu'ya yerleşen Türk, bu kurtuluş cihadını tekrar eline aldı ve İslâmın ruh ve ahlâk sahasındaki rönesansı, Mevlânaların ve Yunusların, Hacı Bayramların ve İbrahim Hakkıların himmetiyle, onların hareket halindeki rûhaniyetlerini bu topraklara serpti. Büyük fetihlerle ve Anadolu birliğinin tamamlanmasıyla hayatî feyzini verdi. **Büyük ruh, büyük millet yarattı. Büyük millet ulu devlette muradına erdi.** Bugün biz o ulu devlete asrın sînesinde ulaşmak isterken, **aynı ruha sahip bir millet haline gelmek zorundayız. Garplılaşıma denen hastalıktan kendimizi kurtarmalı ve İslâm güneşinin ışığında birleşmeliyiz.** *(Nurettin Topçu)*
- Bir Çin filozofunun bir sözü vardır ki, bir yanıyla başlı başına bir hayat, bir yanıyla da som, yekpare bir tarih felsefesidir: **“Başkasını bilen zekidir, kendini bilen akıllıdır! Başkasını yenen kuvvetlidir, kendini yenen kudretlidir.”** Batı, zeki ve kuvvetlidir; ama kendini bilmediği, dışa fazla dönük olduğu ve kendini yenmediği, fazlaca faydacı olduğu için, akıllı ve kudretli değildir. *(Sezai Karakoç)*
- **Her fikir, her inanış, tek mevsimlik vesselâm; Zaman ve mekân üstü biricik rejim, İslâm...** *(Necip Fazıl)*
- İyi ve kötüyü biz başka bir teraziyle tartıp hüküm vermişiz. Hristiyanlar ile Yahudilerin de var elbet terazileri. Bunlar tek kefelidir. *(Muhammed İkbâl)*
- **Yiğitler** *(Akif İnan)*

Anamı sorarsan büyük doğudur Batı ki sırtımda pahlı bıçaktır >	Yiğitler yol alsın destana doğru Şehitler gözümde aynen bayraktır
Gel kurut bu çağın kargaşasını Seninle beklenen şimdi şafaktır	

Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

- Kim bir topluluğa benzemeye çalışırsa, o da onlardandır. *(Ebû Dâvûd)*
- Herdoğan çocuk fitrat üzere doğar. Sonra ana babası onu Yahudi, Hristiyan veya müşrik yapar. *(Müslim)*

Kur’ân-ı Kerîm’den âyetler:

28. Mü’minler, mü’minleri bırakıp inkârcıları dost edinmesin. Kim böyle yaparsa Allah ile bir ilişkisi kalmaz. Ancak onlardan (gelebilecek tehlikeden) korunmanız başkadır. Allah, asıl sizi kendisine karşı dikkatli olmanız hakkında uyarılmaktadır. Çünkü dönüş Allah’adır. *(Âl-i İmrân, 3/28)*

51. Ey inananlar! Yahudi ve hristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostlarıdır. Sizden kim onları dost edinirse, kuşkusuz o da onlardandır. Şüphesiz Allah, zalimler topluluğunu doğruya iletmez.

54. Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, (bilin ki) Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah’ı severler. Onlar mü’minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurludurlar. Allah yolunda cihad ederler. (Bu yolda) hiçbir kınayıcının kınamasından da korkmazlar. İşte bu, Allah’ın bir lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.

55. Sizin dostunuz ancak Allah’tır, Resûlüdür ve Allah’ın emirlerine boyun eğerek namazı kılan, zekâtı veren mü’minlerdir.

56. Kim Allah’ı, O’nun peygamberini ve inananları dost edinirse, bilsin ki şüphesiz Allah taraftarları galiplerin ta kendileridir.

57. Ey iman edenler! Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden dininizi alaya alıp oyuncak edinenleri ve öteki kâfirleri dost edinmeyin. Eğer mü'minler iseniz Allah'a karşı gelmekten sakının. (Mâide, 5/51, 54-57)

Ek-1

Şöyle konuşuyor, Batılı benliğimiz (?) (Özcan Yüksek)

Müslüman kalabilirsin ya da başka bir dinde, ama beni yakalamak için değişmelisin dostum. Dilini değiştirmelisin önce. Yüksek ortamlarda benim dilimi kullanmalısın. Benim dilimi ikinci dil ya da yabancı dil olarak öğrenmen yetmez. **Kendi dilin yabancı kalmalı, hatta neredeyse etnik bir dil, benim dilim ise yüksek ortamlarda anadil olmalı. Nedir bu yüksek ortamlar? En başta yüksekokullar. Sonra liseler, ortaokullar, ilkokullar, hatta anaokulları.**

Kendi dilinle konuşmak sende aşağılık duygusu yaratmalı. Örneğin marketing (pazarlamanın yüksek olanı) alanında benim sözcüklerimle cümleler kurmalısın. Kendi dilinle ifade etmeye çalış bak, ne kadar bayağı kalıyor. Global dünyanın bir parçası olarak kendini hissetmek istiyorsan, benim yaptığımı iyi yapmalısın. **Gazetelerinin, televizyonlarının isimleri bile benim dilimde olacak** (Eskiden beri olanlar kalsın). Edirne'den Sibiryaya kadar bütün Türkler, gökteki yıldız yıldız der, ya da "cıldız". Biliyorum binlerce yıldır bu böyleydi. Ama artık **star** demelisin. Unut artık yıldızı. Senin yıldızın geçmişte değil, Doğu'da hiç değil, bizim tarafta.

Zaten bu konuları da sana ben öğretmiyor muyum? Hangi ülkede Orta Asya ile ilgili daha çok araştırma yapılıyor sanıyorsun, sen de mi ben de mi? Bırak sözcükleri, harfleri bile istediğim gibi okuyacaksın. **Kendi harfini benim okuduğum gibi söyle. Entivi (NTV) de, mesela. Diğer türlü söylemeyi dene, bak, sen de gördün, ne kadar bayağı, köylü, doğulu bir "sound" değil mi? Hem sen değil misin modern olmak isteyen?**

Kendini ve kültürünü, dilini, geleneklerini, geçmişini aşağıda hissetmezsen (açıkça değil tabii, içinde, sadece içinde) bu metamorfozu gerçekleştiremezsin dostum. **Paşa'ya Pasha, Leyla'ya Laila diyeceksin ve yazacaksın.** Biraz oryantalist ama daha "Batılı gözüyle bir Doğulu şıklık!" Sen bakma köşk sözcüğüne, biz artık ona kiosk diyoruz, sen de öyle söyle. Hah şöyle! Ne diyoruz, **concept yaratmalıyız.** Yaratıcı ol, kendine creative de. **Fabrikayı Ümraniye'de kur, markanı İtalyancadan al. Yoksa malını satamazsın.** Türk olduğu anlaşılırsa ya da Türk gibi gözükmürse kimse evine sokmaz. Sen ona Türk olmayan bir isim bul en iyisi. Kimse sana kızmaz.

"Trend" böyle. Tavuk bile satamazsın. Neden, Mudurnu Chicken oldu sanıyorsun? İnsanlar tavuk değil "chicken" yemek istiyor. Ne zamandır radyolar "Gooooood morning Türkiye" diye sesleniyor. Bizi uyandırmak için olsa gerek... (Atlas dergisi - Şubat 2002)